

РІВНЕНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ

**ОНОВЛЕННЯ ЗМІСТУ, ФОРМ ТА
МЕТОДІВ НАВЧАННЯ І ВИХОВАННЯ
В ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ**

Збірник наукових праць

Наукові записки
Рівненського державного гуманітарного університету

Випуск 15

Заснований в 1996 році

Рівне – 2001

ББК 74.20

О - 59

УДК: 37: 371: 372: 373: 378

Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти: Збірник наукових праць:

Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету. Випуск 15. — Рівне, РДГУ, 2001 р. — 160 с.

Збірник наукових праць містить статті з актуальних проблем теорії та історії педагогіки, дидактики, методики навчання, виховання і розвитку дітей та учнівської молоді в закладах освіти.

Опубліковані матеріали можуть бути корисними для науковців, практичних психологів, учителів, викладачів та студентів педагогічних університетів, інститутів та коледжів.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Головний редактор доктор педагогічних наук, професор, дійсний член АПСН
Мітюров Борис Никифорович (Рівненський державний гуманітарний університет);

доктор психологічних наук, професор, член-кореспондент АПН України **Бех Іван Дмитрович**
(Інститут проблем виховання АПН України);

доктор педагогічних наук, професор **Будний Богдан Євгенович**
(Тернопільський державний педагогічний університет ім. Володимира Гнатюка);

кандидат педагогічних наук, професор **Воробйов Анатолій Миколайович**
(заступник головного редактора, Рівненський державний гуманітарний університет);

доктор педагогічних наук, професор, дійсний член АНВШ України **Дем'янчук Анатолій Степанович**
(Рівненський економіко-гуманітарний інститут);

доктор педагогічних наук, професор **Коваль Ганна Петрівна**
(Рівненський державний гуманітарний університет);

доктор педагогічних наук, професор **Лисенко Неля Василівна**
(Прикарпатський педагогічний університет ім. В. Стефаника);

доктор педагогічних наук, професор **Лісова Світлана Валеріївна**
(Рівненський державний гуманітарний університет);

доктор педагогічних наук, професор **Павлютенков Євген Михайлович**
(Запорізький обласний інститут удосконалення вчителів)

доктор психологічних наук, професор **Пасічник Ігор Демидович**
(Університет "Острозька Академія");

кандидат педагогічних наук, професор **Поніманська Тамара Іллівна**
(Рівненський державний гуманітарний університет)

доктор психологічних наук, професор **Савчин Мирослав Васильович**
(Дрогобицький державний педагогічний інститут ім. Івана Франка);

доктор психологічних наук, професор, дійсний член МАПН **Сергєєв Олександр Васильович**
(Запорізький державний університет)

доктор педагогічних наук, професор **Сметанський Микола Іванович**
(Вінницький державний педагогічний університет ім. М. Коцюбинського);

доктор педагогічних наук, професор **Терещук Григорій Васильович**
(Тернопільський державний педагогічний університет ім. Володимира Гнатюка);

кандидат педагогічних наук, професор, член-кореспондент АПСН **Тищук Віталій Іванович**
(Рівненський державний гуманітарний університет);

кандидат педагогічних наук, професор **Янцур Микола Сергійович**
(заступник головного редактора, відповідальний секретар, Рівненський державний гуманітарний університет).

Затверджено Вченою Радою Рівненського державного гуманітарного університету
(протокол № 8 від 30.03.2001 р.).

Збірник затверджений ВАКУ України як наукове фахове видання, в якому можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукового ступеня доктора і кандидата наук з педагогіки (постанова Президії ВАКУ України № 1-05/7 від 9.06.1999 р. та додаток до постанови ВАКУ України від 11.10. 2000 р. № 1 – 03/8).

За достовірність фактів, дат, назв і т. п. відповідають автори статей. Думки авторів можуть не збігатися з позицією редколегії. Рукописи рецензуються і не повертаються.

Адреса редакції: 33028 м. Рівне, вул. Остафова, 31.
Рівненський державний гуманітарний університет

ISBN 966 — 7281 — 06 — 6.

© Рівненський державний гуманітарний університет,

2001

Писемність серед селян Волині за даними перепису 1912 року становила: у чоловіків 19,25 %, у жінок – 4,84 % . Люди, які за статистикою вважалися письменними, в більшості випадків дуже далекі від справжньої писемності. Якщо механічно людина вміє написати ім'я та прізвище, то вона рахується писемною, а щось написати складніше рідко хто вміє. В результаті відсоток писемних чоловіків склав 9,3 % [4,18].

У 1913 році за даними Волинського губернського земства у Волинській губернії було 8239 населених пунктів. З них: міст – 13, містечок – 143, сіл – 3408, колоній – 1210, слобід – 296, присілків – 244, хуторів – 2603, фільварків і ферм 314 [5,8].

Така своєрідність краю позначилась на освіті населення, зокрема сільського, оскільки на хуторах школу відкрити неможливо насамперед через малу кількість дітей.

У колоніях, де проживали німці, чехи, поляки та інші, існували свої школи, які мали свою специфіку. Люди цих національностей більш свідомо підходили до освіти своїх дітей. Слід відмітити, що євреї, наприклад, навіть приймали православ'я аби вступити до університету.

У перші роки ХХ століття місцева сільська влада чинила опір відкриттю і діяльності церковнопарафіяльних шкіл, відмовляючи у виділенні коштів, підбурюючи селян забирати з них дітей і віддавати у міністерські школи. Селяни не знали кого слухатись, а відтак і зовсім не посилали дітей на навчання.

Головною причиною протидії церковнопарафіяльним школам було поширення в російському суспільстві ліберальної течії, революційних настроїв інтелігенції. Субсидії держави були відібрані і їх підтримувало лише духовенство. Змінились соціально-економічні та політичні умови, на арену громадського життя вийшли земства, зокрема у центральній та східній частині країни.

20 червня 1917 року була прийнята Постанова Тимчасового уряду “Про об'єднання з метою

запровадження загального навчання учбових закладів різних відомств у відомстві Міністерства

народної освіти”. Церковнопарафіяльні школи припинили своє існування. Незважаючи на те, що в

історії освіти і педагогіки їм відводилось скромне місце, вони дали початкову освіту цілим

поколінням українських селян, що в свою чергу позитивно позначилось на їх культурі та духовності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Волинские епархиальные ведомости. – 1887. – №21.
2. Волинские епархиальные ведомости. – 1898. – №26.
3. ДАВО. – Ф. 3.869. оп.3. спр. № 861.
4. Известия Волинского губернского земства. – 1913. – №2.
5. Известия Волинского губернского земства. – 1913. – №35-36.
6. Тебиев Б. К., Победоносцев К. П.: легенда и реальность // Советская педагогика. – 1991. – №3.

Одержано редакцією 10.01.2001.

УДК: 370. 01
ФІЛОНЕНКО

Р. С.

ТОВАРИСТВО “ПРОСВІТА” У БОРОТЬБІ ЗА
ЗБЕРЕЖЕННЯ ТА РОЗВИТОК УКРАЇНСЬКОГО

ШКІЛЬНИЦТВА НА ВОЛИНІ В ПЕРІОД ПОЛЬСЬКОЇ ВЛАДИ

В часи польської влади товариство “Просвіта” відіграло значну роль у збереженні та розвитку українського шкільництва на Волині. Осередки “Просвіти” на Волині стихійно виникали під час воєнних і революційних потрясінь та відразу після встановлення польської влади як окремі національні інституції. Широкого сталого розмаху просвітянський рух набуває у 1917-1918 рр., коли була розгорнута велика робота на царині шкільництва і освіти. Одним з перших осередків на Волині, що дав початок для сталої та міцної організації “Просвіта”, виник у Рівному. У вересні 1917 року було створено гурток свідомих українських інтелігентів, які разом з вояками УНА та наддніпрянцями, заклали “Просвіту”. Пізніше був створений статут. Цей статут рівненської “Просвіти” охоплював шкільну та позашкільну освіту, а також широкий спектр культурно-просвітянського життя.

Найбільш активно у цьому напрямку діяла Луцька “Просвіта”. У 1920 році її Рада направляла листи, в яких писалося, що руїна війни, брак учителів, шкіл, підручників спричинили до повного занепаду шкільництва на Волині, тому Рада просить поставити на чолі керівництва українською освітою освічену людину з українців і підняти питання про утворення “окремої посади шкільного інструктора для шкіл Волинської округи”. Силами “Просвіти” були організовані методичні курси для вчителів, де просвітяни викладали українську мову.

Своїх обіцянок влада не виконала. В 1920-1922 рр. шкільна влада на прохання товариства “Просвіта” розпорядилася відновити проведення в навчальних закладах Шевченківських свят. Проте незабаром ця практика була припинена, і лише у лютому 1927 року кураторія волинського шкільного округу дала дозвіл на шевченківський відчит у школах, без відриву від занять.

Меч переможців Ризьким трактатом 18 березня 1921 року розрізав Україну якраз по живому тілі Волині: Західна Волинь та Полісся опинилися в межах нової Польської держави, а Східна Волинь з Житомиром відійшла до Радянської імперії. До Польщі відійшло 35574 кв. км. території колишньої Волинської губернії, на якій у 1921 році було утворено Волинське воєводство з центром у Луцьку. Українські землі, що входили до складу Польщі офіційно називалися “Креси східні” (тобто східні окраїни). [1]

За словами Уласа Самчука “зрусифікована на горі, неграмотна внизу, хохлатсько-малоросійська Волинь є для них найкращим матеріалом для чергової денационалізації”. [2]

Польська влада заборонила навіть вживати термін “українець”, а самих українців почали переконувати, що вони місцеві поляки, тільки зрусифіковані попередньою владою. Вже 21 травня 1921 року волинський воєвода видав розпорядження про заборону української мови на території воєводства в “офіційному вжитку”.

Закривалися українські школи, натомість відкривалися польські. Найбільшого удару завдав “закон Грабського” (за ім'ям міністра освіти) від 31 липня 1924 року, про створення “утраквістичних”, тобто двомовних шкіл. Як наслідок, з 1185 українських шкіл, що існували на Волині, у післявоєнний час, у 1931 році залишилось тільки п'ять [3]. За навчання дітей українською мовою передбачалось – плєбісити.

Найактивнішу участь в організації першого плєбіситу взяла “Просвіта”. В ході референдуму просвітяни виступали основними агітаторами за введення рідної мови, розповсюджували видруковані “Просвітою” та “Рідною школою” у Львові листівки, інструкції щодо організації та проведення плєбісцитів. Очікуваних результатів акт 1925 року не дав, а фактично довершив знищення українського шкільництва. Новий міністр освіти Суйковський лояльно поставився до намагання українців мати свої школи і дозволив складати нові декларації про мову навчання. Проте й ці намагання були марні, оскільки державну українську школу на Волині зберегти не вдалося. На порядок денний постало питання розвитку приватного шкільництва.

Осередки товариства “Просвіти” виступили не лише головними ініціаторами, а й організаторами цієї справи: вони збирали кошти, підбирали вчителів тощо. Філія “Просвіти” с. Семидуби Дубенського повіту вирішила побудувати власну школу і переконала громаду, що це

можна зробити власними силами. За зароблені гроші від проведення аматорських вистав купили 7500 цеглин, місцевий священник віддав під забудову ділянку землі з власного городу і т.д. [4]

Значну роль у навчанні сільських дітей відіграли вчителі-просвітяни. Вчителі працювали самовіддано, часто за символічну плату, а то й безкоштовно. Багато працювали вони над підвищенням національної свідомості своїх учнів. Нерідко при обшуках у них знаходили таку заборонену літературу: карти, книжки з історії України тощо. В селах, в яких не було шкіл, вчителі вчили дітей у власних хатах.

Товариство “Просвіта” врятувало від повного занепаду середнє шкільництво на Волині. Просвітянські організації регулярно надавали допомогу місцевим українським приватним гімназіям: організовували всенародні збірки пожертвувань на їх користь, виділяли частину коштів зі своїх бюджетів.

Завдяки такій діяльності зберегла своє існування гімназія в Рівному. Одним з перших питань збереження гімназії постало перед “Просвітою” після остаточного встановлення польської влади. Травневі збори 1921 року рівненської “Просвіти” ухвалили відкрити з початком 1921-1922 н. р. українську гімназію та звернулись з проханням до кураторії Волинської округи. “Просвіта” утримувала гімназію із власного бюджету. На одному із засідань зборів повітового Товариства було прийнято рішення про відкриття окремого рахунку для Української приватної гімназії в Рівному.

Ріст шкільництва на Волині значно зростає, це видно з таких даних: перед війною навчалось 71,5 тис. дітей, у 1926 році – 101 тис., а в наступному році в 2 рази більше. Незважаючи на такі дані наприкінці 20-х років близько 100 тис. українських дітей (кожна третя дитина 7-14 років) не мали можливості здобувати освіту, хоча за існуючими законами повинні були навчатися в школі. Лише трьома приватними гімназіями – в Кременці, Луцьку, Рівному та шестикласною народною школою було представлено середнє українське шкільництво на Волині. Навчалось в них близько 500 учнів. Більшість українських дітей змушені були навчатися в російських та польських гімназіях. Українських фахових учбових закладів не було зовсім. Відсутні були й державні дошкільні заклади для українських дітей.

Отже, товариство “Просвіта” було одним з найвизначніших чинників у боротьбі за рідну школу та освіту на Волині, незважаючи на суворі умови денационалізаторської та асиміляторської політики, яку здійснювала польська влада.

ЛІТЕРАТУРА

1. Рівненський Обласний Державний архів (далі РОДА), ф 184, оп. 1, справа 22.
2. Самчук У. На білому коні // Дзвін. – 1993. – №2-3.
3. Новий час. – 1931. – 29 березня.
4. РОДА, ф. 30, оп. 18, справа 2469, 484, 1274.
5. Народна “Просвіта”. – 1924. – № 5

Одержано редакцією 23.01.2001.

УДК: 371. 09

Р. Л. СОЙЧУК

ООНОВЛЕННЯ ЗМІСТУ ОСВІТИ У ВЕЛИКІЙ БРИТАНІЇ В 90-Х РОКАХ ХХ СТОЛІТТЯ

Неперервний процес оновлення освіти відбувається сьогодні практично в усіх країнах: розширюються кола функцій учителя в школі; фундаменталізується зміст освіти та створюється єдиний простір взаємодії систем освіти, формуються єдині критерії відповідно до міжнародних освітніх норм.

Розвиток України як суверенної держави призвів до значних змін як в економічному, так і в суспільному житті. Здійснюється пошук шляхів розв’язання важливих завдань розбудови національної системи освіти в Україні, зокрема постає потреба сформувати людину, здатну щасливо жити й успішно діяти в майбутньому. Перед вітчизняною школою сьогодні ставить нові вимоги, які відповідали б міжнародному освітньому рівню знань, що, у свою чергу,

ЗМІСТ

<i>Бех І. Д., Павелків Р. В.</i> Пріоритети виховання сучасної вузівської молоді	3
<i>Воробйова Л. М.</i> Проблеми мовної освіти школярів у науковій спадщині К.Д.Ушинського	7
<i>Карпенчук С. Г.</i> А.С.Макаренко і соціометричне дослідження	9
<i>Наливайко І. П.</i> Організація виховної роботи учнів засобами мистецтва у Павлівській середній школі	13
<i>Антонець Н. Б.</i> Спиридон Черкасенко: умови здобуття педагогічної освіти і становлення світогляду	17
<i>Бричок С. Б.</i> Становлення та розвиток церковнопарафіяльних шкіл на Волині	23
<i>Філоненко Р. С.</i> Товариство “Просвіта” у боротьбі за збереження та розвиток українського шкільництва на Волині в період польської влади	26
<i>Сойчук Р. Л.</i> Оновлення змісту освіти у Великій Британії в 90-х роках ХХ століття	28
<i>Петренко В. В.</i> Сутність патріотизму як моральної якості особистості, його зміст і внутрішня структура	30
<i>Пальчевський С. С.</i> Віра як педагогічна категорія	32
<i>Сілкова Е. О.</i> До питання про істотні ознаки особистісно-орієнтованого навчання	35
<i>Воробйова І. А.</i> Соціокультурна компетенція як система знань, вмінь і навичок учнів	39
<i>Дупак Н. В.</i> Проблеми виховання культури праці учнівської молоді у Німеччині	43
<i>Ставицька О. Г.</i> Паралінгвістичні засоби у структурі мовленнєвого впливу: визначення понять	45
<i>Петрова М.</i> Сугестопедичні принципи навчання	48
<i>Безкоровайна О. В.</i> Теоретико-практичні основи миротворчої діяльності учнівської та студентської молоді	50
<i>Янциур М. С., Войтко А. І.</i> Підготовка майбутніх учителів трудового навчання до реалізації професійної активізації учнівської молоді	53
<i>Литвиненко С. А.</i> Соціалізація та виховання як педагогічні категорії	61
<i>Кириленко С. В.</i> Технології валеологічної освіти та виховання	64
<i>Ігнатенко Г. В.</i> Значення самостійної практичної роботи в процесі трудового навчання для розвитку та виховання школярів	69
<i>Галатюк Ю. М.</i> Психолого-педагогічні особливості процесу розв’язування творчої навчальної задачі	72
<i>Свириденко С. О.</i> Робота класного керівника з формування здорового способу життя школярів	76
<i>Кирильчук Ю. В.</i> Вправи на заняттях з автосправи як засіб індивідуалізації процесу навчання студентів	82
<i>Роценюк А. М.</i> Проблеми адаптації студентів першокурсників у вищому навчальному закладі	85
<i>Сидоренко В. В., Щетина Н. П.</i> Робочий зошит як засіб оптимізації навчально-пізнавальної діяльності школярів на уроках креслення	89
<i>Пилипенко О. І.</i> Превентивна освіта в контексті соціалізації студентів	96
<i>Оржеховська В. М.</i> Проблема формування здорового способу життя в системі підготовки студентів	99
<i>Терешко Т. В.</i> Особливості становлення і розвитку жіночої освіти на Волині в кінці ХІХ –	10

поч. XX ст. в умовах імперської політики царату	3
Буцjak В. І. Педагогічна культура в системі професійної підготовки майбутніх вчителів музики	10 8
Лесняк Н. В. Спрямування мовленнєвої роботи на заняттях з образотворчого мистецтва	11 3
Тюска В. Б. Творчість – як діяльнісний спосіб життя особистості	11 6
Яковенко Л. П. Виконавський аспект підготовки вчителів музики	11 9
Черній А. Л. Творчий потенціал учителя як один із пріоритетних напрямів національної освіти	12 3
Харламенко В. Б. Стан і проблеми професійної орієнтації учнів у роботі вчителя трудового навчання	12 6
Сингаївський Д. В. Використання відомих конструкцій “вічних” двигунів в процесі вивчення основ наук і трудової підготовки школярів	13 0
Смалько М. Ф. Індивідуально-особистісний аспект у розвитку музичної обдарованості: традиції та сучасність	13 5
Димченко С. С. Специфічні прийоми вивчення музичних творів напам’ять	13 9
Сяська В. Н. Метод інтеграційно-спеціалізованого навчання зі зворотним зв’язком з курсу “інженерна графіка” – основа творчої моделі освіти для XXI століття	14 3
Яцейко В.А., Сех І.С. Інтерактивна модель навчання, як один із дидактичних пошуків в процесі гуманізації освіти	14 8
Відомості про авторів	15 5

Наукове видання

Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в
закладах освіти

Збірник наукових праць

Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету

Випуск 15

Заснований в 1996 р.

Відповідальний за підготовку збірника до видання Янцур М.С.

Редактор Бричок Б. П.

Технічний редактор Курченко Н.Б.

КОМП'ЮТЕРНА ВЕРСТКА БОНДАРЯ А. М.

Здано до набору 20.01.2001 р. Підписано до друку 30.03.2001 р.

Формат 60x84 1/8. Папір офсетний № 1. Гарнітура Times New Roman. Друк різнографічний.

Ум. друк. арк. 19,55. Обл. вид. арк. 19,92. Замовлення № 127 Тираж 100.

Адреса редакції: 33028 м. Рівне, вул. Остафова, 31

Рівненський державний гуманітарний університет, кафедра професійної педагогіки і трудової підготовки
(к. 98, тел. 22-11-18)

Віддруковано в редакційно-видавничому відділі
Рівненського державного гуманітарного університету
33028 м. Рівне, вул. С.Бандери, 12, тел. 26-48-83

О – 59 Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти: Збірник наукових праць: Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету. Випуск 15. — Рівне, РДГУ, 2001р. — 160 с.

ISBN 966 — 7281 — 06 — 6.

Збірник наукових праць містить статті з актуальних проблем теорії та історії педагогіки, дидактики, методики навчання, виховання і розвитку дітей та учнівської молоді в закладах освіти.

Опубліковані матеріали можуть бути корисними для науковців, практичних психологів, учителів, викладачів та студентів педагогічних університетів, інститутів та коледжів.

УДК: 37: 371: 372: 373: 378

ББК 74.20